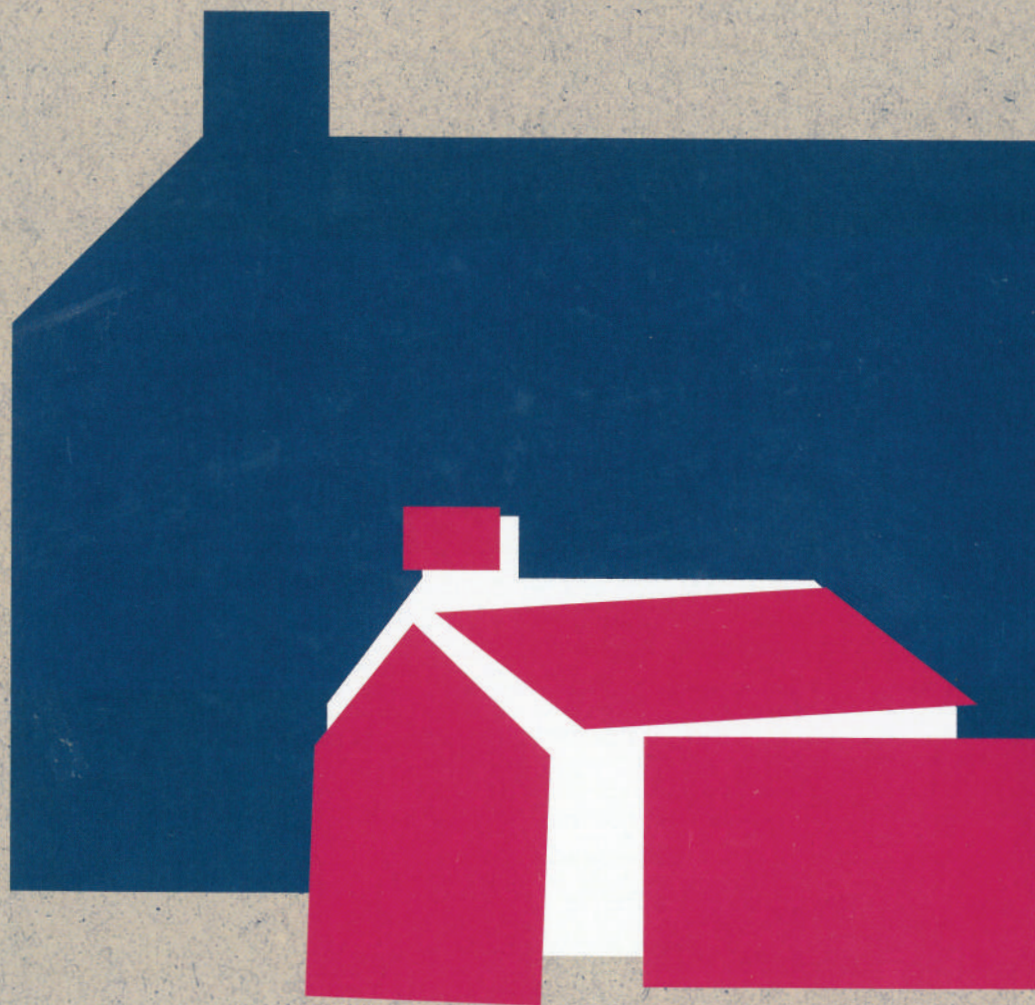

Stookhok **steevast!**

Wie het kleine niet eert....

*Ik werkte vroeger bij de boer,
zo vertelde mij een krasse tachtigjarige.
In de schouw van het stookhok had
deze boer zijn hammen en worsten
te roken hangen.

Zoals te doen gebruikelijk kwamen
op zondagavond de vrijers langs om
de boerenmeid of -dochter het hof
te maken. Maar, zo zei mij de dame
met een twinkeling in haar ogen,

ze kwamen niet alleen voor mij hoor,
nee ze kwamen ook voor de worst...*

Dat popperige huisje op het erf, met die grote schoorsteen, die ene deur en kleine raampjes, wat moeten we ermee, waarvoor heeft het gediend? Over dat kleine ding, een stookhok, is in 2005 een flink boek verschenen: *Rooksignalen van het boeren erf*. In die uitgave staat de kleurrijke geschiedenis. Het resultaat van de inventarisatie van meer dan 1500 stookhokken wordt uitgebreid beschreven en vormt de basis voor deze brochure. Drenthe kende ooit meer dan 5000 stookhokken, daarvan zijn er nog 3000 over. Tientallen dreigen te verdwijnen omdat men ze ervaart als sta in de weg. Veel staan te vervallen.

Het stookhok verdient respect en bescherming vanwege de kenmerkende bouw en zijn geschiedenis; vooral het dagelijks leven van de Drentse boerin was er nauw mee verbonden. Het stookhok was haar domein waarin zij uren doorbracht met het doen van de was, het wekken van groente en vlees en het opwarmen van een eindeloze reeks emmers water voor allerlei gebruik. Voor dit kleinood met zijn geheel eigen identiteit zijn passende eigentijdse functies te vinden. Voorop staat dat het stookhok de moeite van het behouden waard is en kan worden gebruikt als speelhuisje, ketelhok, pingpongruimte, sauna, boetiekje, fietsen- of gereedschapshok.

Is het nodig om het stookhok aan te passen aan functies die meer ruimte eisen, dan kan de sfeer worden behouden door verbouwwijze, materiaalgebruik en maatvoering. Om een dergelijke verantwoorde aanpak van het stookhok te stimuleren verschijnt deze brochure als aanvulling op het eerder genoemde boek en als bron van inspiratie.

Kenmerken

Het stookhok dankt zijn karakter aan een aantal kenmerken. Ook de plaats op het erf is karakteristiek: dicht bij een zijdeur op de overgang van voorhuis naar deel. Daar bevond zich de pompstraat. Daardoor staat het stookhok op de overgang van voor- naar achtererf. Aan de voorzijde bevonden zich de moestuin, appelhof en de bleek. Op het achtererf stonden schuren, lag de mesthoop en werden werktuigen geparkeerd.

Groot en klein Het meest voorkomende type stookhok is dat kleine gebouwtje (circa 2x3 meter) dat stamt uit het einde van de 19e en begin van de 20e eeuw. Het staat als apart huisje dichtbij het voorhuis van het hoofdgebouw. Een variant daarop is het grote, meestal oudere stookhok (circa 12 m²) dat als bakhuis is gebruikt. Deze variant heeft vaak een zolder waarop vroeger graan werd opgeslagen. Vorm en materiaal van het stookhok zijn meestal afgeleid van de boerderij. Dit geldt voor het kleine, maar ook voor het grote stookhok met aangebouwde varkensstallen dat tot in jaren zestig van

20^e eeuw werd gebouwd. De omvang van dit bouwwerk is vaak meer dan 100 m². Dit stookhok is in detail een kopie van het hoofdgebouw, met een woongedeelte (het eigenlijke stookhok met voederopslag) en een schuurgedeelte. Deze tweedeling komt tot uitdrukking in de plaatsing en materialen van ramen en deuren. Soms wordt het onderscheid tussen stookhok en schuurgedeelte benadrukt door verschil in dakafwerking, bijvoorbeeld voorop dakpannen en achterop riet.

Eenvoud Het stookhok is een zeer eenvoudig bouwwerk waarvan elk onderdeel functioneel is. Onnodig gebruik van materialen komt zelden voor; zo ontbreekt praktisch elke vorm van versiering of luxe. Waar mogelijk vervullen de onderdelen meer dan één functie. De muurplaat is bijvoorbeeld tevens de bovendorpel van het deurkozijn. De details van de constructie zijn alle zichtbaar. De balken van de binnenkant zijn buiten te zien door de oplegging in de halfsteens muur. De doordachte bouwwijze geeft samen met de heldere vorm aan het bouwwerk een rustige, eenvoudige uitstraling.

Afzonderlijk waarneembaar Het stookhok is een huisje op schaal, afgeleid van het hoofdegebouw: de boerderij. Het dakvlak is veel kleiner en anders dan bij de boerderij, waar op het enorme dak de pannen als een vlak overkomen, valt bij het stookhok elke dakpan afzonderlijk op; je kunt ze makkelijk tellen. Dit geldt ook voor de andere materialen en onderdelen: de baksteen, het hout van de kapconstructie, de windveren en de schoorsteen. Bij de verbouw is er veel aandacht voor de verhoudingen nodig, omdat elke toevoeging, bijvoorbeeld een dakgoot, loodslab of raam, de aandacht opeist en storend kan werken.

Schoorsteen en schouw Zonder de schoorsteen is het stookhok geen stookhok. Kenmerkend voor het gebouwtje was immers de vrijwel altijd rokende schoorsteen. Deze voerde de rook af vanuit de schouw waarin de pijpen van de kookpot en het kookfornuis werden gestoken. Bij oude stookhokken zit in de gevel onder de schouw de halfronde deur van de broodoven. Bij het stoken daarvan ging de rook direct uit het deurtje de schouw in.

Functie 1: tuinhuisje Het originele stookhok doet tegenwoordig dienst als bergruimte, kippenhok, houtopslag, tuinhuisje, overdekte buitenplaats of heeft andere functies die samenhangen met het buitenleven op de (woon)boerderij. De relatie die het stookhok, als keukentje en washok, met het hoofdgebouw had, is komen te vervallen; het is een tuinhuisje geworden. Bij dit hergebruik blijft de bouwkundige structuur van het bouwwerk zichtbaar, omdat er geen noodzaak is om thermisch te isoleren of andere bouwtechnische veranderingen uit te voeren. Om functies te kunnen vervullen als opslag (voor tuingereedschap, hout en dergelijke), overdekt buitenplaatsje met barbecue, speelhuis voor de kinderen, theepaviljoentje of verblijf voor de hobbydieren is het soms wenselijk het stookhok uit te breiden of open te maken.

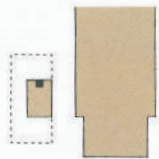
Functie 3: gastenverblijf Hier gaat het om het hergebruik van een groot stookhok. Dit type heeft een maat die veel mogelijkheden biedt voor hergebruik. Het kan een zelfstandige functie vervullen, zoals gastenverblijf, atelier, bed&breakfast, orangerie/plantenkas. In deze brochure worden voornamelijk het isoleren en openmaken behandeld, want ook bij dit type is voor de nieuwe functie meestal meer daglicht nodig dan er nu binnenkomt. Uitbreiden of een ander volume er tegen aan zetten is voor dit type nauwelijks aan de orde, omdat het bestaande gebouw genoeg ruimte biedt.

OPENMAKEN

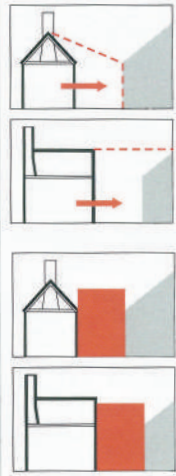
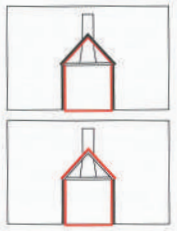
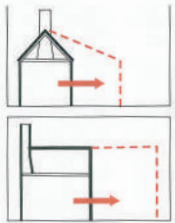
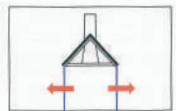
UITBREIDEN

ISOLEREN

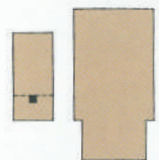
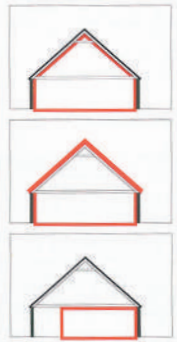
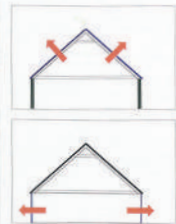
VERBINDEN

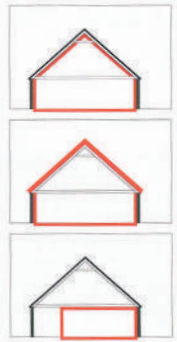
Tuinhuisje

Entree

Gastenverblijf

Schematisch overzicht van de drie functies en vier ingerepen

Openmaken

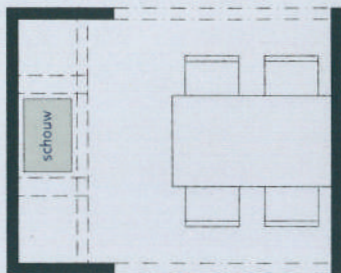

De toetreding van daglicht in het stookhok is vaak beperkt tot kleine raampjes. Om meer daglicht naar binnen te laten, of om van binnenuit te kunnen genieten van het uitzicht, bestaat er bij nieuwe functies de behoefte om meer en grotere openingen te maken.

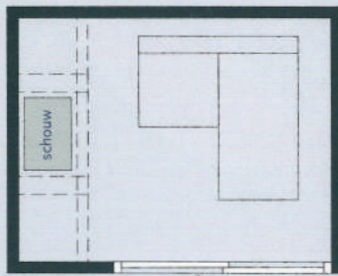
Bij het maken van openingen in het kleine type stookhok gaat het om het behoud van de essentiële onderdelen van het bouwwerk, zoals de schoorsteen, de houten constructie waar deze op rust (inclusief de schouw), de muurplaat en de overgang tussen gevel en dak. In de tekeningen staat hoe het stookhok als zodanig goed herkenbaar blijft terwijl de nieuwe functies naar voren komen. Door metselwerk weg te breken om een overdekt terras te maken, of de muur te vervangen door glas, bijvoorbeeld voor een serre.

Bij het grotere type stookhok is de eerder besproken tweedeling in voorhuis en schuurgedeelte aanwezig. Bij het openmaken dient hiermee rekening te worden gehouden. Bij dit type is het een optie om de dakbedekking gedeeltelijk te vervangen door transparant materiaal, bijvoorbeeld voor een kas. Voor een gastenverblijf worden de zijgevels opengemaakt.

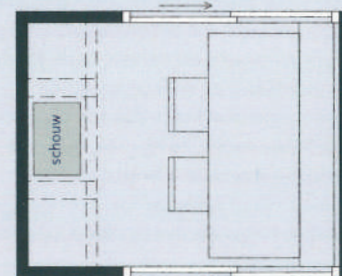

Overdekte buitenplaats met behoud van schouw en kopgevels

Serre met glaswand (schuifpui)

Tuinhuisje met twee glaswanden (schuifpuien)

Openmaken dak

Openmaken zijgevel

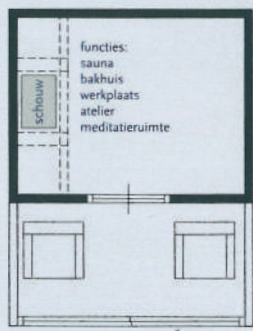
Uitbreiden

Het behoud van de karakteristiek van het stookhok speelt bij uitbreiding een belangrijke rol. De kenmerkende onderdelen van het stookhok vragen veel aandacht wat betreft de aansluiting tussen oude en nieuwe elementen. In de voorbeelden is de uitbreiding zo ontworpen dat de toevoeging samen met het bestaande stookhok een nieuw huisje vormt. Ze zijn één, maar het oorspronkelijke stookhok is in interieur en exterieur herkenbaar gebleven. De aansluitingen tussen oud en nieuw worden naadloos aangebracht: geen loodslabben, latjes of ingezaagde dakpannen in het zicht.

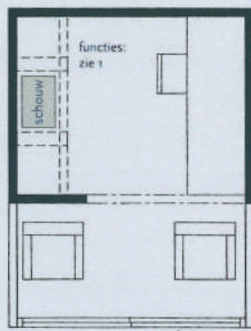
Door zorgvuldig te kiezen wat betreft materialen voor de nieuwbouw (pannen, hout, baksteen, transparante materialen) blijft het onderscheid tussen oud en nieuw herkenbaar.

Het uitbreiden van het grote stookhok is moeilijker zonder dat het stookhok van karakter verandert. Door de maat van dit bouwwerk zal de behoefte om uit te breiden echter minder zijn.

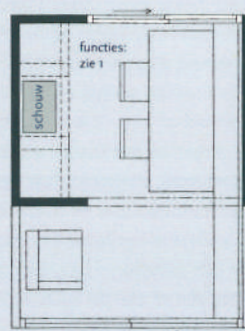

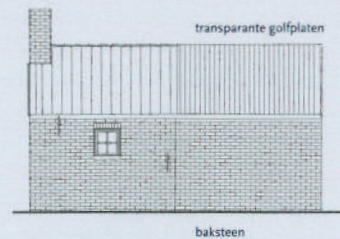
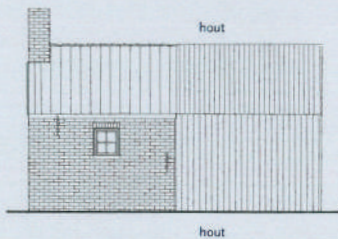
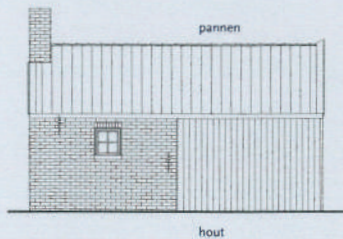
1 - Stookhok blijft intact, serre wordt toegevoegd

2 - Eén langgevel gedeeltelijk verwijderd, serre toegevoegd

3 - Als in voorbeeld 2, glaspui wordt toegevoegd

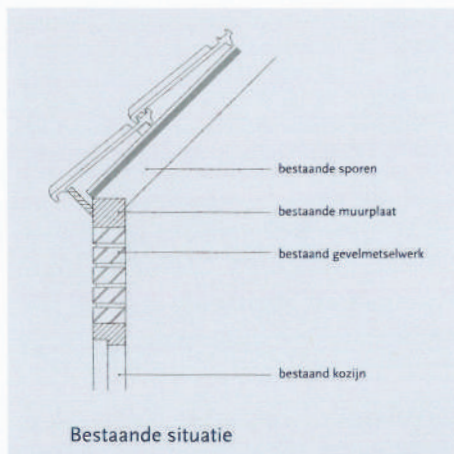
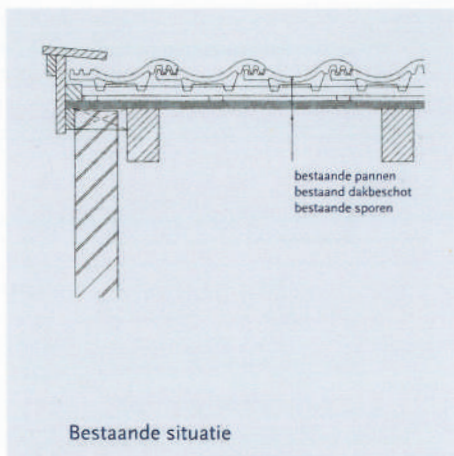

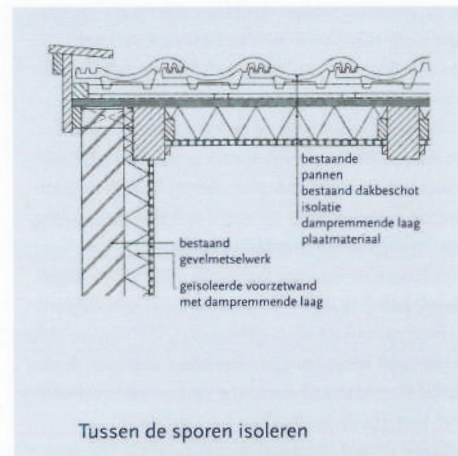
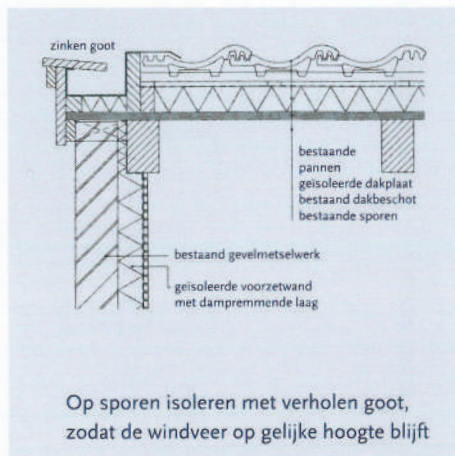
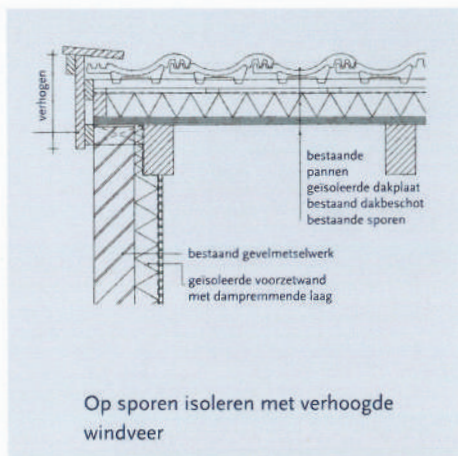
Isoleren

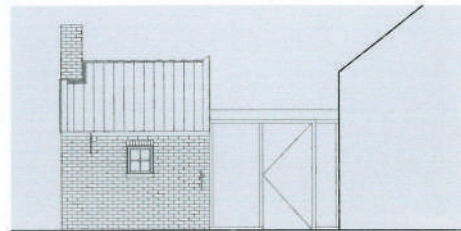
Als het stookhok bij het hoofdegebouw wordt getrokken ontstaat de behoefte om het bouwwerk te isoleren. Bij de vloer is de keuze afhankelijk van de bestaande fundering en soort van vloer.

Het dak kan men tussen de balken isoleren waardoor het stookhok aan de buitenkant hetzelfde aanzien houdt, maar de zichtbare constructie aan de binnenkant volledig verdwijnt. Van binnen is er dan niets dat herinnert aan de oorspronkelijke toestand. Een andere mogelijkheid is om op de dakconstructie een geïsoleerd dakpakket te plaatsen. Dit betekent dat er aan de buitenkant nieuwe details ontstaan doordat de dakpannen wat hoger komen te liggen (plm. 5 cm). Door dat aan de binnenkant het houtwerk in het zicht blijft, behoudt het stookhok meer van zijn oorspronkelijke sfeer.

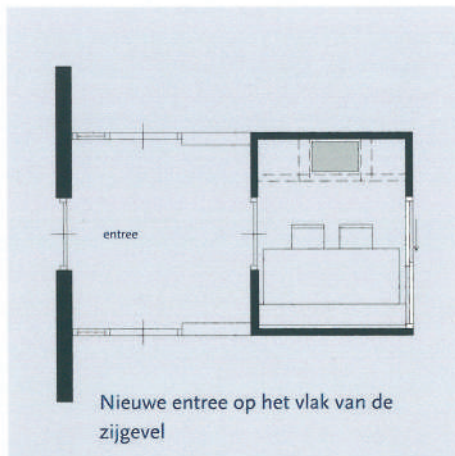

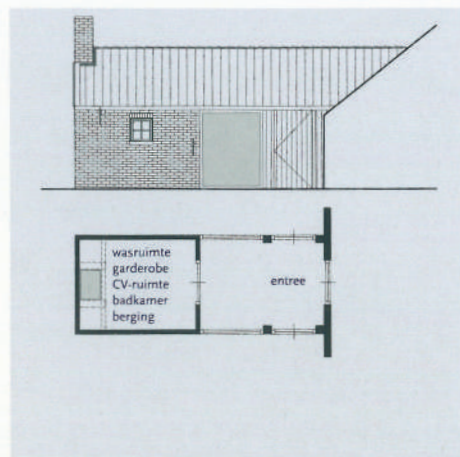
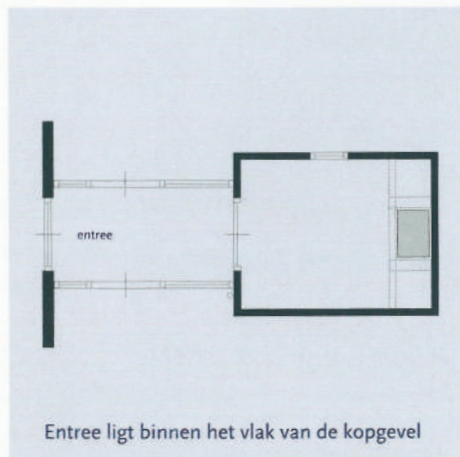

Verbinden

In de gevallen waarin het stookhok haaks op de boerderij staat, kan men het dakvlak van het stookhok verlengen, en aansluiten op het hoofdgebouw. Het dak en de ruimte die er onder ontstaat, kunnen met verschillende materialen en op verschillende manieren worden uitgevoerd. Staat het stookhok parallel aan de boerderij, dan kan de verbinding in de vorm van een uitbreiding van het stookhok worden uitgevoerd. Het koppelen van het stookhok aan het hoofdgebouw, kan ook door het plaatsen van een nieuwe ruimte tussen de twee gebouwen. Dit nieuwe volume is dan een toevoeging en onderscheidt zich door vorm en materiaalkeuze van de oude bouwwerken. Om een goede verbinding tussen het nieuwe volume en het stookhok te realiseren is het van belang dat de aansluiting zo eenvoudig mogelijk gehouden wordt. Indien het stookhok dwars op het boerderij staat, wordt de aansluiting gerealiseerd binnen het vlak van de kopgevel. Bij een parallel geplaatste stookhok moet de nieuwbouw in het dakvlak aansluiten op de eerste hele dakpan. Zo is de verstoring van het karakter van het stookhok minimaal.

Drents Monumentenloket

Voor vragen over het stookhok kunt u gebruik maken van het Drents Monumentenloket. Iedereen die via het Monumentenloket een vraag stelt, krijgt binnen drie weken antwoord. De dienstverlening van het Monumentenloket is kosteloos.

Drents Plateau verwacht dat veel vragen betrekking hebben op vergunningen en wet- en regelgeving. Ook de monumentensubsidies, die de komende tijd behoorlijk op de helling gaan, zullen naar verwachting de nodige vragen oproepen.

Boerderijenspreekuur

Bewoners van boerderijen in Drenthe kunnen op het Boerderijenspreekuur advies krijgen over instandhouding en ontwikkeling van de boerderij, de bijgebouwen en de inrichting van het erf. Eens per twee maanden is er een Boerderijenspreekuur.

Adressen

Drents Plateau

Postbus 117, 9400 AC Assen
Telefoon 0592-305969
www.monumentenloketdrenthe.nl
www.boerderijenspreekuur.nl

Stookhokkenproject

p/a Jan van Ginkel
Stichting Veldwerk Nederland
Zuideresweg 10, 9441 TZ Orvelte
jan@veldwerknederland.nl

Deze brochure is tot stand gekomen met subsidie van

- provincie Drenthe
- VSBfonds
- Gemeenten Borger-Odoorn, Coevorden, Tynaarlo

Colofon

© Drents Plateau Assen
Tekst: Jan van Ginkel en DAAD Architecten BV, Beilen
Foto's: Jan van Ginkel en de Werkgroep Stookhokken
Illustraties: DAAD Architecten BV, Beilen
Vormgeving: Albert Rademaker BNO
Prepress: Inform'ontwerpers
Druk: vanLieredrukkers

Bekroond met de jaarprijs 2006
van de Drentse Historische Vereniging.
Verkrijgbaar in de boekhandel of
rechtstreeks bij de uitgever.

€ 19,95

PRAXIS

MET TUINCENTRUM

C. van Gorcumstraat 1, Assen
0592-376576

Publique uitgevers
www.publique.nl

ISBN 90 77461 07 8